

Zsidóság és zsidókérdés

Írta: Dr. Kiss Arnold
vezető főrabbi

Az ősi zsidó feleletet a „zsidó-kérdésre” vonatkozóan Izrael népe Jeremiás próféta írásából olvasta ki a maga számára, minden eljövendő időkre:

„Mielőtt még megalkottalak az anyaméhben, megismertelek téged, s mielőtt még napvilágra is jöttél, népek prófétájává tettelek téged.” (Jer. I. 5.)

Ősi hitének igazságait, eszményeit, messiási ábrándjait hirdetni, attól soha el nem tántorodni: vérébe jegyzett feladata.

Más kérdés: állta-e ezt a hivatást? Fölmerült-e vájjon a saját lelke mélyén a kétely: nem céltalan, nem idejétmúlt, nem vértanúságos balgaság-e a hűség kötelezettsége? Feleletet ad rá a zsidóság sok ezer éves története. Percig se kételkedett minden gyötrelmei dacára sem a kiválasztottsága hitében. Nem abban a kiválasztottságnak szemére lobbantott hitében, mintha más lenne, jobb lenne másoknál, hanem abban, hogy szenvedésre és megalázottságra lett kiválasztott és tanítói küldetésre kijelölt és tanúságot tett mellette a szentírása, a zsoltáros-könyve, a prófétai írásai, meg a százszor is félreismert későbbi oktató följegyzései, hogy mivel mindez az emberiség legszentebb ideáljainak szószólójává szegődött: ágyékából szakadtak minden egyistent hívő hitvallomások dicsőséges tanításai és tanító apostolai.

Kérdéssé válhatott a zsidó számára: miért a rája szakadó gyűlölet? miért a bűnhődésnek hirdetett kín, hogy széjjelszóratott a földön és dajkamesék vádjaival feketítették be az alakját? Ha a szenvedés lehetne a mértéke a bűnhődésre való rászolgálásnak: minden méltatlanul meg-

csonkított, a nyers erőtől földretaposott nép, — különösen a mi napjaink Trianon igaztalanságainak láttán — tanúságot tehetne arról, hogy megtaposottság nem lehet ítéletmondás mérlege valamely nép értékeinek, lelki erényeinek eldöntésére, fogvatkozásainak elfogadható bizonyoságtételére.

A zsidó: kérdéssé tehetné a maga számára, hogy miért ne olvadjon föl a környező többségnek vérébe, lelkébe, miért dacoljon a megmaradásának kitartásával szenvedtetésekkel, félreismerésekkel, hívásokkal és értetlenségekkel szemben?

A vallásában látja az egyik rész a választ. Először hirdette az egyistenség tiszta tanát, a prófétai eszmények salaktalan eszményét. Hagyományos valláshűség kötelezi hát a megmaradásra. Ment rá a felelet — de vitába lehet szállni ellene. Úgy csatáznak a zsidó vallásfölfogás különállásával szemben, hogy a multakban való jogosultságát elismerik, de a jelenben sokan kétségbe akarják vonni, hogy van még igazi zsidó istenbensőség, amely tanúságot tenne az istenben való igazi életről. Úgy mondják: van vallása a zsidónak: hűségből, van vallása: büszkeségből, van vallása: renyheségből, a vis inertiae vallása ez, de közvetlen, eleméntáris zsidó religiozitás, szentséges, csontokban, lelkekben égő istenérzés immár kisorvadt a zsidó szívekből.

Válaszunk reá: a zsidóságban mai napig is van annyi religio, mint amennyi bármilyen más religióban s ugyan, annyi megsorvadt istenhít, mint amennyi más hitbeli meggyőződésben. Sőt azt is mondhatnók: súlyosabb próbatétel tövisek között égni és csipkebokornak megmaradni, mint kevesebb megpróbáltatások között hívségesnek megmaradni.

Vannak olyanok, akiknek az a válaszuk a „zsidó-kérdésre”, hogy nemzet a zsidó. Hát miben nyilvánul meg ez a zsidó nemzetiség? Egyéniségét, lelki alkatát nemzedékek hosszú során át gyúrta, formálta, véste a zsidóságon kívülálló világ, sötétség és megértőbb közeledés hatásai egyaránt nyomot hagytak egyediségének kialakulásán, de ez nem teszi külön alakulattá, mert hiszen akkor lényé és fönmaradása a népek szeszélyének játszólabdája lenne.

Az élményeknek állandó elemei haza, nyelv és szokás. Ezeken épül föl az egyes embernek valamely közösséghez való hozzátartozandósága. Ahol a bölcsőm ringott: az a hazám. Amely népnek a nyelvét beszélem: az a hazám. Akikkel együtt éltem át a nemzet örömét és szenvedését: ott a hazám. A nagy világon e kívül nincs számomra hely — ha kényszerülve vagyok elhagyni, idegen maradok bárhol másutt, közösségem az a közösség, amelynek szépvolta a lelkembe ivódott, halálig visszasírnék utána.

Mégis van az igazi, az ős-zsidó lelkében egy elem: halhatatlan lénye megmaradásának vágyódása. Ha nem lenne meg benne ez a romolhatatlan substantia, azzal azt vallaná, hogy nem tartja értéknek azt, ami minden szenvedéseiben is dicsősége, önérzetének jogosultsága, létének magyarázója. Ha nem tartaná értéknek a prófétáknak, az isteni génus eljegyzettjeinek, Jézusnak, az apostoloknak, a hitvallóknak, a szellem sugárhintőinek a maga ágyékából való származását, a léte akkor még csak kérdés se lenne többé, csupán céltalanság. Így a tovatűnt nemzedékek eszményeinek továbbhordozójaképen: önmaga előtt többé nem lehet kérdés a zsidó-kérdés. Származása emberek közösségévé tömöríti, olyan egykoronvaló emberek közösségévé, akik hivatásra eljegyzett életet éltek és élniök kell, halottak, elevenek és még csak eljövendők közösségévé, együtt az általa először megismert igazságok kicsiny, de örökragyogású dandárcsapatává, az ő messiási hitének hírvivőjévé, amikor próféta álmai értelmében egységbe forrad majd az emberiség. Népeinek múltja az az ő személy szerint való emlékezése, az emberiség jövője személy szerint való feladata. (Buber: *Das Judentum und die Juden.*)

Mindaz, ami valamely népet nemzetté tömörít: hiányzik belőle. Millióknak közte nincs külön hazája, nincs külön nyelve, nincs külön szokása. Egyetlen közös vonás benne a származása, őseinek sorsa, kínja, nyomorúsága, dicsősége és fájdalma lényére átalakító hatással volt és van és lesz örökkön. Vállalt büszkesége, hogy a prófétáknak, a zsoltárosoknak, Júdea királyainak és mártírjainak vére kereng az ereiben. Az igazi zsidó, nem a torz zsidó mélyen átérzi a modern zsidó sorsának tragikumát, hogy

sokan közülök hit nélkül cserélnek hitet s a józan megalkuvás lélektelenségével akarnak megoldani olyan kérdést, amely lényegében azért nem szorul megoldásra, mert eleve elrendeltetése azt már régen, bölcsője napjától fogva megoldotta; megoldhat a hitéből kivetkező zsidó materiális, existenciális kérdést, de lelki problémát nem bogoz ki, mert egyes kivételektől eltekintve, a legtöbb esetben mérleg vezeti az elszakadás útjára és ilyenkor mindig jogos a gyanú: kinek van nagyobb ártalmára, a befogadó vagy az elhagyott felekezetnek?

A származásához ragaszkodó zsidó nem áll választúton, vajjon hová tartozik: az őt körülvevő kultúrától úgy sem tud elszakadni, szülőhazájától nem akar megválni, nemzete jó és balsorsával azonosítja magát. Hogy honnan jött, honnan való az eredete? azt kérdéssé amúgy se teheti meg sem a maga, sem mások számára, arra csak egy lehet a válasza, eredendő erényeivel gyarapítani hazája értékeit, fogyatékoságait — minden származásban van erény és fogyatékoság egyaránt — levetni magáról az igazi, s azért általános emberi erények vállvetett megmunkálásával.

Vannak bolyongó, hontalan, űzött zsidók: ezek a maguk zsidókérdését úgy akarják megoldani, hogy az ősök földjén keresnek békés pihenőt, sorsuk vetette föl számukra a kérdést: hova? merre? s az emberségnek feladata, hogy választ adjon nekik, emberi életre való jogot. A zsidó kultúra föltámadása a szent földön épügy nem képezheti kérdés tárgyát, amint minden sajátos emberi kultúra helyét követelhet magának a nap alatt; s akik, zsidók pedig úgy érzik, hogy számukra sorsuk nem vetheti föl az elhelyezkedés problémáját, azok se tarthatják kérdésnek: tisztelettel meg szabad-e, meg kell-e hajolniuk a zsidó lélek törekvései előtt? amik minden időben az általános, a közös emberibe torkoltak a prófétai idők óta. Bizonyos, hogy azok a nagy erők, amik minden népek eme legtragikusabb sorsú emberközösségében rejlenek, a világ történetében még nem mondták ki utolsó szavukat. Achad Haam, a nagy zsidó gondolkozó jelzi így a zsidó jövődőt.

Hogy van mégis zsidókérdés: arról inkább azok feleljenek, akik kérdéssé tesznek meg: emberi sorsot, s akik

más fajtájú emberek sorsát tennék meg bizonyára kérdésnek, ha a zsidóság nem élne többé. Minden más ember sorsa kérdés a gyűlölet, az önzés és az értelmetlenség számára.

A zsidó legenda szerint, a Messiás odafönn az égben türelemre van kárhóztatva, hogy mikor jön el az ideje. De ha emberek gyűlölettől égő szemeit látja odalenn a földön, a bilincseit tépi, hogy lerohanjon és idő előtt hozza el a megváltást.

Világos, emberi egységben összeforni vágyó lelkekben egyetlen megváltó eszmény él: az emberiség jövője. Ha nem lesznek többé kérdések, mert ráakadtak az egyetlen feleletre: ember...